

**Kürt Dil ve
Kültür Ağı Anketinin
Değerlendirilmesi**

DİLSEL VE KÜLTÜREL HAKLARI İZLEME

Kürt Dil ve Kültür Ağı Anketinin Değerlendirilmesi

Ömer FİDAN

Diyarbakır, Ağustos – Eylül 2020

DİLSEL VE KÜLTÜREL HAKLARI İZLEME

Kürt Dil ve Kültür Ağı Anketinin Değerlendirilmesi

Diyarbakır, Ağustos - Eylül 2020

Yazar:

Ömer Fidan

Editör:

Ulaş Güldiken

Mijanpaj:

Zafer Tüzün

Tora Ziman û Çanda Kurdî

Diclekent Mah. Selahattin Eyyubi Bul. Altın-4 Sitesi C Blok Altı No:53/E
Kayapınar - Diyarbakır

Web: www.torakurdi.org

E-mail: info@torakurdi.org

Tel: 0549 660 22 21

Bu rapor Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu rapor içeriğinden yalnızca Önce Çocuklar Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İçindekiler

<i>Giriş</i>	6
1. Temel Analizler	10
2. Karşılaştırmalı Analizler	23
3. Genel Analizler	27
<i>Sonuç</i>	29
Ek: Yapılan Anket Çalışmasının Örneği	30

Grafik Listesi

Grafik 1: Yaşlarına göre katılımcıların durumu	9
Grafik 2: Cinsiyetlerine göre katılımcıların durumu	10
Grafik 3: Katılımcıların yakından tanıdığı çocukların isimleri	11
Grafik 4: Katılımcıların yakından tanıdığı çocukların kaç Kürtçe biliyor ve konuşabiliyor	12
Grafik 5: Katılımcıların yakından tanıdığı ve isimleri Kürtçe olan çocukların kaç Kürtçe biliyor ve konuşabiliyor	13
Grafik 6: Kürt dili ve kültürü aktivistleri 2019 yılında kaç Kürtçe eser (kitap, dergi, CD ve vb.) almışlar?	14
Grafik 7: Kürt dili ve kültürü aktivistlerinin 2019 yılında aldığı Kürtçe eserlerin (kitap, dergi, CD ve vb.) kaçını çocuklar için almışlar?	15
Grafik 8: Kürt dili ve kültürü aktivistleri 2019 yılında kaç Kürtçe tiyatro oyunu izlemişler?	16
Grafik 9: Kürt dili ve kültürü aktivistlerinin yakından tanıdığı çocuklar hangi çocuk TV kanallarını izliyorlar?	17
Grafik 10: Kürt dili ve kültürü aktivistlerinin yakından tanıdığı çocukların kaç TRT Çocuk'u izliyor?	18
Grafik 11: Katılımcıların sosyal medyada kullandıkları birinci dil hangisi?	19
Grafik 12: Katılımcıların sosyal medyada kullandıkları ikinci dil hangisi?	20
Grafik 13: Katılımcıların sosyal medyada kullandıkları dil sayısı?	21
Grafik 14: Katılımcıların yaşlarına göre karşılaştırmalı analizler	24
Grafik 15: Katılımcıların cinsiyetlerine göre karşılaştırmalı analizler	25

Tablo Listesi

Tablo 1: Katılımcıların yaşlarına göre karşılaştırmalı analizler.....	22
Tablo 2: Katılımcıların cinsiyetlerine göre karşılaştırmalı analizler	24

Giriş

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu¹, BM Şartı'na² atıfla, kuruluşun temel amaçlarından birinin *ırk, etnik kimlik, cinsiyet, dil ve bölge temelli ayrımcılığın engellenmesi* olduğunu teyit etmiştir. Karar, ilgili sekiz antlaşma ve “üye devletlerin BM bünyesinde imzaladığı diğer metinlere” atıfla, devletlerin azınlıkların ve ege-menlikleri altında bulunan diğer halkların eğitim, dil, kültür haklarını korumayı taahhüt ettiğini belirtmiş, ayrıca bu halkların kolektif haklarını korumak ve geliştirmekle ilgili hak ve eylemlerine saygı gösterilmesi gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca eğitimin vazgeçilemez ve devredilemez bir hak olduğunun vurgulandığı 2009 tarihli Genel Kurul Kararı'nda³ da eğitim verilmesinde *de facto* ya da *de jure* uygulamalarla ayrımcılığın mümkün olduğu, bu tarz uygulamaların önemli toplumsal sorunlar yarattığı, devletlerin kendi yönetimindeki halkların eğitim hakkını gerçek bir biçimde sağlaması gerektiği belirtilmiştir.

“Yabancı dil giysilerimiz ise, anadili deri ve bedenimizdir; kişi giysilerini değiştirebilirken deri ve bedenini değiştiremez.” Son yıllarda Kürtlerin diline pelesenk olmuş bu ünlü ve özlü söz Fin asıllı öğretmen ve yazar Antti Jalava'ya ait olmakla beraber Kürtler, bu sözü Kürt diline ömrünü vakfetmiş, bu alandaki çalışmalarıyla ölümsüzleşmiş Celadet Elî Bedirxan'dan duymuşlardır. Tüm siyasi ayrışmalarına rağmen anadilinin önemi konusunda birleşen Kürtler, bunu tüm platformlarda dillendirmekten imtina etmiyorlar; fakat esasen ‘anadili (zimanê dayikê)’ nedir?

Kavramda geçen ‘dayik (ana)’ sözcüğü, kavramın tanımlanmasındaki karmaşaya kapı aralıyor aslında. Bu sözcük ‘anadili’ ve ‘etnik dil’ kavramlarının karıştırılmasına yol açıyor. Anadili ve etnik dil aynı şeyler değiller. Anadili; bir kişinin doğduktan sonra edindiği ve o kişinin toplumsal kimliğinin oluşmasında etkili olan dildir. Bir başka deyişle, insanın kişiliğinin şekillendiği aşamada kullandığı dildir anadili. Bu fark daha iyi ayırt edilebilsin diye Kürtlerin

1 United Nations, “General Assembly Resolution, A-Res-47/135,” 3.02.1993,

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/076/55/IMG/N9307655.pdf?OpenElement>, görülme tarihi:17.01.2021.

2 United Nations, “UN Charter” 26.06.1945 <https://www.un.org/en/charter-united-nations/>, görülme tarihi: 17.01.2021.

3 United Nations, “General Assembly Resolution, A-HRC-10-11-Add.1,” 5.03.2009,

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/118/19/PDF/G0911819.pdf?OpenElement>, görülme tarihi:17.01.2021.

yaşadığı her yerde rahatlıkla gözlemlenebilecek iki örnek verebiliriz. Etnik dili aynı zamanda anadili de olan bir Kürt kadını egemen ulustan bir erkek ile evlenirse, eşinin dilini öğrenir ve çocuklarını da o dille büyütürse, o çocukların anadili etnik dillerinden farklı olup Kürtçe olmayacaktır. Annelerinin dili onların etnik dili olarak kalacak ve Kürtçeye karşı egemen bir dil olan Türkçe, o çocukların anadili olacaktır. Yine, aynı şekilde Kirmanc bir kadın, Kurmanc bir erkek ile evlenirse, Kurmancinin Kirmanciye nazaran daha yaygın ve egemen bir dil olduğu düşünülürse, o kadın eşinin anadili/etnik dili olan Kurmanciyi öğrenip çocukların büyüme çağlarında evlerinde Kurmanci konuşulursa, o çocukların anadili annelerinin anadili olan Kirmanci değil, Kurmanci olacaktır.

Alman filozof Heidegger'in dediği gibi "Dil varlığın evidir" ise, her türlü baskının olduğu böylesi bir durumda, Kürtlerin 'evi' her gün biraz daha yıkıma uğruyor, başlarına yıkılıyor. Kürtçenin içinde bulunduğu bu karamsar durumdan kurtulması için gözlem, izleme, kayıt altına alma, raporlama ve nihayetinde bir hafıza oluşturmaya ihtiyaç var. Dilsel ve Kültürel Hakları İzleme Projesi kapsamında, yöntem ve ilkeleri belirlenmiş, bilimsel çalışmaların ve eserlerin oluşturulması ve dağıtılması yoluyla genel bir farkındalık oluşturulacaktır. Bir yandan küresel kamuoyu Kürtçenin durumu hakkında bilgilendirilirken; öte yandan Kürt kamuoyu için dil ve kültür hakkında güçlü bir planlama yapılmalı ki mevcut durum somut olarak görünsün. Uluslararası sözleşmelerde ve açıklamalarda bahsedilen, dil ve kültür haklarının bilinmesi ve uygulanması için bu tür raporlamalara ihtiyaç vardır. Bizatihi Türkiye, dil ve kültür haklarının belirtildiği birçok sözleşme ve beyannamelerin destekçisi ve imzacısıdır. Fakat ne Türkiye'nin iç kurulları ne de sözleşme ve beyannamelerde taraf olan diğer devletlerin sözleşme ve beyannamelerin uygulanıp uygulanmadığını gözlemleyen kurulları, görevlerini ya hiç yerine getirmiyorlar ya eksik ve yetersiz yerine getiriyorlar ya da objektiflikten uzaklar. Objektif, ciddi ve doğru dürüst bir gözlem yapılabilsin diye, Kürt Dil ve Kültür Ağı farklı ve özgün raporlamalarla hem kamoyunun hem de resmi sorumluların dikkatini çekmek için bu yükün sorumluluğunu üzerine alıyor.

Şu an elinizde olan bu çalışma, bu amaçlar doğrultusunda hazırlanmış ikinci çalışmadır. "**Kültürün Temel Ögesi Olarak Anadili ve Kullanımı**" adındaki Kürtçe, İngilizce ve Türkçe hazırlanmış birinci rapor kısa süre önce yayımlandı. O raporda genel olarak; uluslararası hukuk, dilsel ve kültürel haklar, Türkiye'de Kürtlerin dil ve kültür haklarının durumu, Kürt Dil ve Kültür Ağı'nın kuruluşunun deklare edildiği çalıştay, Kürt dili ve kültürünün önündeki bariyer ve sorunlarının tespiti, Kürt dili ve kültürünün korunup geliştirilmesi için yapılan öneriler, Kürt

Dil ve Kültür Ağı'nın kuruluşu, yapısı ve deklare edilmesi, vb. bahsediliyor. Yine özellikle Kürt dili ve kültürünün neredeyse bütün handikap ve sorunları geniş bir şekilde ele alınıyor ve o handikap ve sorunların çözülmesi için önerilen çözüm yollarından bahsediliyor.

11 ve 12 Ocak 2020 tarihlerinde Diyarbakır'da yapılan Kürt Dil ve Kültür Ağı çalıştayında katılımcılara yönelik bir anket çalışması yapıldı. Bu toplantıya bağımsız yazarlar ve sendika, akademi, tiyatro, sinema, müzik, fotoğraf, ticaret, dil, hukuk, sağlık, vb. alanlarda çalışan ve kendi alanlarında uzman, özel bir Kürt dili ve kültürü hassasiyetine sahip yaklaşık 300 kişi katıldı. Van, Mardin, Hakkari, Adıyaman, Gaziantep, Malatya, Antalya, İstanbul, İzmir, vb. Türkiye'nin farklı illerinden gelen katılımcılar arasında çalışmalarını bağımsız yürütenler olduğu gibi, dergi, yayınevi, dernek, inisiyatif, vakıf gibi sivil toplum kurumlarında yürütenler de vardı.

Şu an elinizde olan bu rapor, bahsi geçen bu toplantıya dair ikinci rapordur. Genel olarak katılımcılar tarafından cevaplanan anketin değerlendirilmesi yapılmış ve daha önce de bahse konu olan Tor'un 'Hafıza'sı için ve genel anlamda bu hafızaya katkıda bulunmak için atılmış küçük bir adım olarak değerlendirilebilir. 187 katılımcı tarafından yanıtlanan bu anket etraflıca incelendi ve bu alan çalışması ile alansal bazı temel sorunlar için geniş çaplı, güçlü ve kesin çözüm önerilerinin bulunması ve dilsel hak ihlallerini görünür kılmak için çaba sarfedildi.

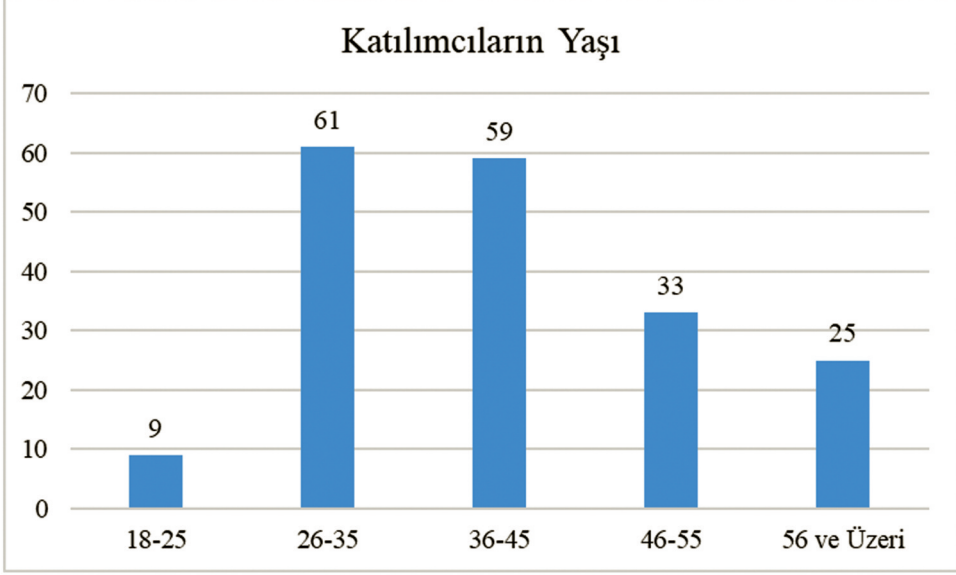
Unutulmamalı ki 135 erkek, 44 kadın ve cinsiyetini belirtmek istemeyen 8 kişiye yöneltilen bu anket çalışması, kendi alanlarında uzman, dil ve kültür üzerine emek veren, bu alanlara özel ilgileri bulunan gayretkeşlerle yürütüldü. Ankette yer alan 11 soru ile kendi alanlarında uzman olan katılımcılardan dil ve kültür konusunda hem bireysel durumlarının gözlemlenebilmesi hem de içinde buldukları yakın ve geniş çevrelerinin bu alanlardaki durumu anlaşılacak istenmiştir. Ankete katılanlar yaş açısından da 18-25, 26-35, 36-45, 46-55, 55 ve üzeri yaş aralıkları baz alınarak sınıflandırıldı. Bu sınıflandırmaya göre; 9 kişi 18-25 yaş aralığında; 61 kişi 26-35 yaş aralığında; 59 kişi 36-45 yaş aralığında; 33 kişi 46-55 yaş aralığında ve 25 kişi 56 yaş ve üzerindedir. Her ne kadar ankete katılanlar farklı bölgelerden olup cinsiyet ve yaş bazında renkli bir görünüme sahip olsalar da, ulaşılan sonuçların Kürtlerin yaşadığı her yerin durumunu yansıtan bir resim olduğunu iddia edemeyiz. Genel durumun anlaşılabilmesi için, daha spesifik sorularla, farklı bölgelerden daha fazla kişiyle görüşmeler yapılmalıdır. Daha önce de değinildiği gibi; bu bir tohumdur ve Kürtlerin yaşadığı her yere atılmalıdır.

Bu raporda 11 sorudan oluşan anketin sonuçlarının değerlendirilmesi mevcuttur. Bu anket, Kürt dili ve kültürü için fedakarca çalışan gayretkeşlerin özel

durumunu belirlemek için hazırlandı. Başta anketin kamuoyu ile paylaşılması gibi bir fikir ve düşünce olmadığı için, biraz 'dar' hazırlandığı söylenebilir, bu nedenle genel bir raporlama biraz zahmetliydi. Yine anket sorularının seçeneksiz olması, katılımcıların cevaplarındaki geniş farklılıklar, çoklu seçenekler anket analizini zorlaştıran etkenlerdi. Bu ve bunun gibi bir çok soruna rağmen, kullanılabilir sonuçlar sağlamak ve bütün o dağınık bilgileri iyice damıtıp bu raporun değerli okuyucularına ulaştırmaya azami bir şekilde gayret ettik. Elimizdeki sonuçları 15 grafik ve 2 tablo ile çözümleyip kısaca aktarmaya çalıştık. Sonuç olarak; bu anketten çıkarılabilecek birkaç genel analiz ile yeni araştırmalara konu olabilecek bazı değerlendirmeler yapmaya gayret ettik. Bu raporun hazırlanmasında yine değerli Dr. Cuma Çiçek'in varlığı benim için çok güçlü bir dayanaktı. Kürt dili ve kültürüne adanmışlığı ve gayretkeşliği için yine ve hep müteşekkir olduğumu ifade etmek isterim. Yine zaman ve imkanların yarattığı bütün bahtsızlıklara karşın, bana baht olan kıymetli arkadaşlarım Cevahir Sadak Düzgün ve Savaş Dede'ye ayrıca teşekkür etmek isterim, hep sağ olsunlar, hep var olsunlar.

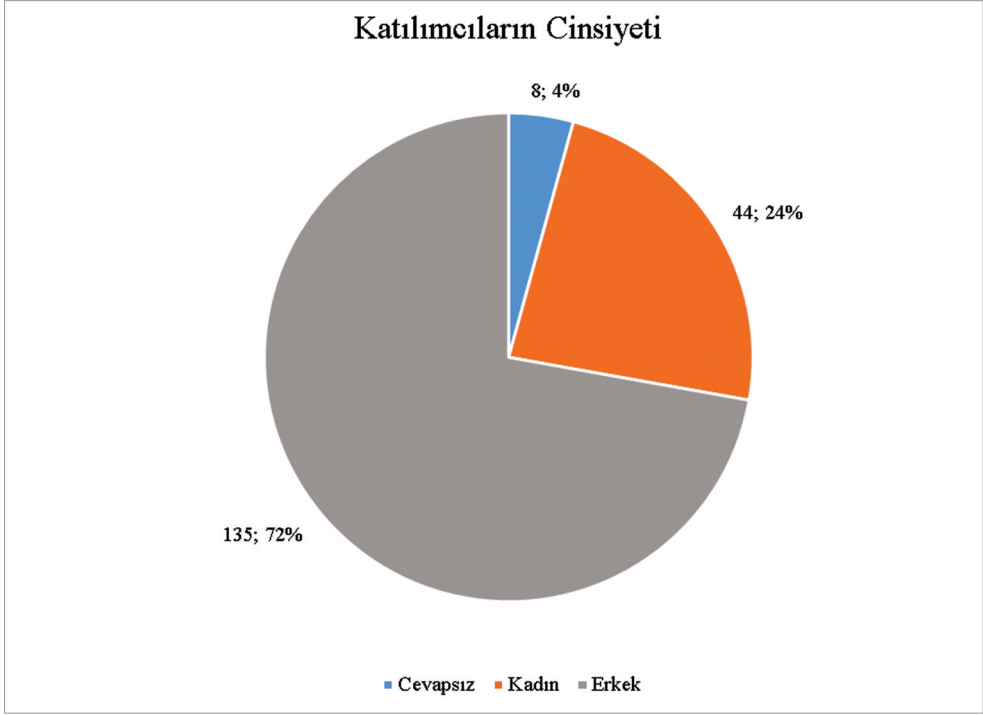
1. Temel Analizler

Grafik 1: Yaşlarına göre katılımcıların durumu

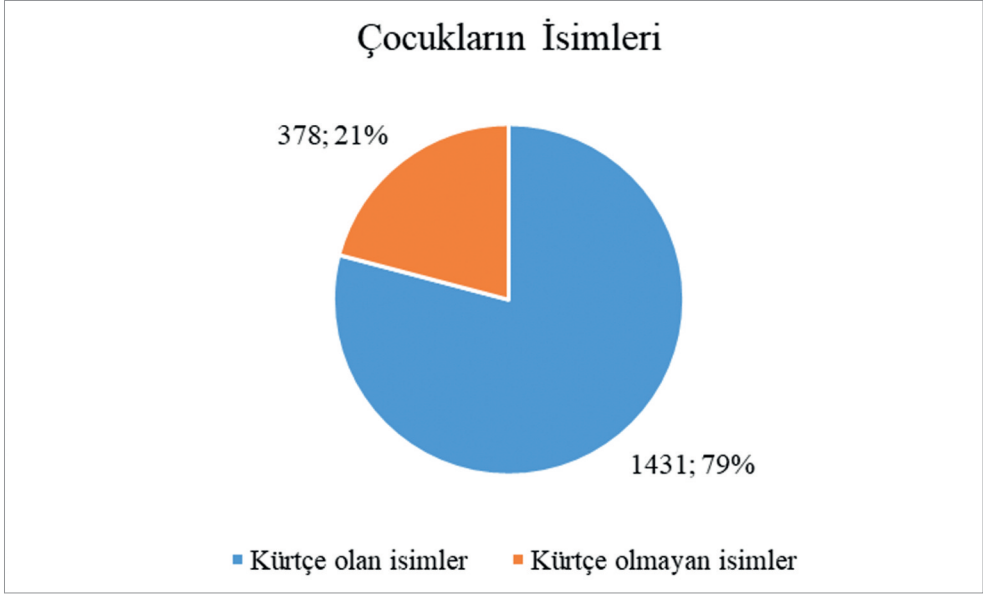
Anket katılımcılarının yaşı dikkate alındığında 9 kişi (%5) 18-25 yaş aralığında; 61 kişi (%33) 26-35 yaş aralığında; 59 kişi (%32) 36-45 yaş aralığında; 33 kişi (%18) 46-55 yaş aralığında ve 25 kişi (%13) ise 56 ve üzeri yaşındadır. Kürt dili ve kültürüne büyük bir önem atfeden gayretkeşlerin büyük bir bölümü orta yaş (26-55) aralığındadır. Orta yaş üstü kişilerin oranı da toplumdaki oranlarına göre az değildir. Ancak, bir dil ve kültürün korunup geliştirilmesinde en önemli gruplar çocuklar ve gençler olmasına rağmen, Kürt dili ve kültürü aktivisti ve gayretkeşlerinin arasında gençlerin oranı (%5) oldukça düşüktür. Çocuklar ve gençler dil ve kültürün korunması ve gelişmesinde mihenk taşıdırlar. Bu yüzden çocuk ve gençlerin Kürt dili ve kültürüne ilgisini artırmak için daha fazla çaba sarf edilmeli ve onlara yönelik yapılan çalışmalar artırılmalıdır.

Grafik 2: Cinsiyetlerine göre katılımcıların durumu

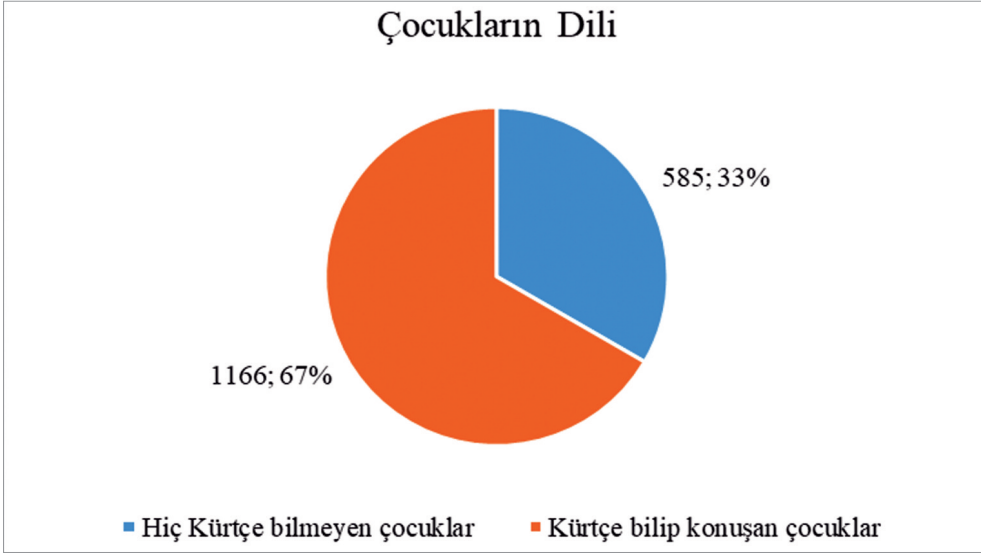
187 anket katılımcısının %23,5'i (44 kişi) 'kadın' şikkını, %72,2'si (135 kişi) ise 'erkek' şikkını işaretlemiş. Katılımcıların %4,3'ü ise 'kadın' ve 'erkek' şıklarından birini tercih etmemiş, soruyu yanıtızs bırakmayı tercih etmiş, cinsiyetlerini belirtmemişlerdir. Her ne kadar dil ve kültürün yaratılması, korunup geliştirilmesinde kadına büyük bir rol biçilse de, kurumsal anlamda yapılan dil ve kültür çalışmalarında kadın oranı çok düşüktür. Her ne kadar hayatın çeşitli alanlarını oluşturan eğitim, siyasi katılım, istihdam, sağlık vb. alanlarda da ataerkil kültür ve bu kültür çerçevesinde oluşan roller ile kurgulanan erkek ve kadının toplumsal hayattaki eşitsiz konumlarından dolayı kadınların katılımı erkeklere göre düşük olsa da, dil ve kültürün korunup geliştirilmesi için yapılan kurumsal, toplu çalışmalarda kadının erkeğe oranla katılımı çok daha azdır.

Grafik 3: Katılımcıların yakından tanıdığı çocukların isimleri

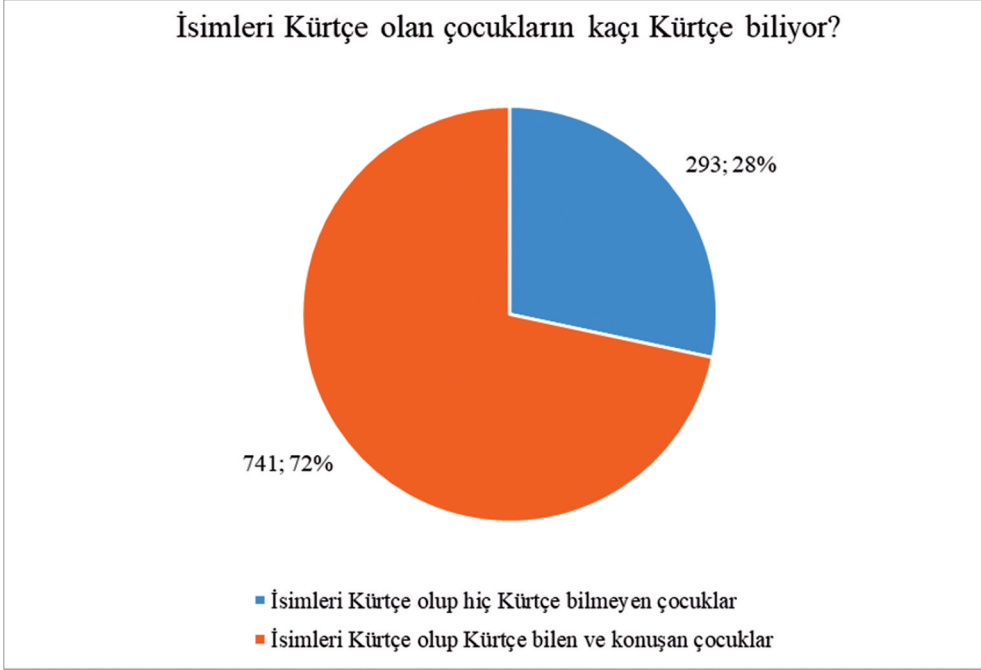
Anketin üçüncü sorusunda, anket katılımcılarından kendilerine yakın olan, yakından tanıdıkları 10 çocuğun ismini yazmaları istenmiş. Katılımcıların bazıları 10'dan daha az isim yazmışlar ve toplamda 1809 isim yazılmış. Yazılan bu isimlerin %79'u (1431 isim) Kürtçedir (Her ne kadar etimolojik açıdan isim isim, sözcük sözcük, özel bir çalışma yapmamışsak da Kürtler arasında Kürtçe olarak bilinen isimler ve Kürtçe olduğu için tercih edilen isimleri 'Kürtçe' saydık), %21'i (378 isim) ise Kürtçe değildir. Burada şunu muhakkak belirtmeliyiz ki, dilsel ve etimolojik açıdan Kürtçe olmayan isimlerin oranı fazla görünse de kültürel açıdan değerlendirildiğinde, Kürtçe olmayan isimlerin çoğu Kürtlerin büyük önem atfettiği, kahraman olarak gördükleri kişilerin isimlerinden esinlenilmiştir. Yine Kürtçe olmayan isimlerin bir kısmı da Arapça kökenlidir ve İslam dininin Kürt toplumundaki etkisiyle, dini sebeplerden dolayı önem atfedilip çocuklara verilmiştir. Çocuklara Kürtçe isim vermek uzun yıllar boyunca fiili olarak yasaklı olduğu için, Kürtlerin çoğu iki isimlidir. Biri aile içerisinde kullanılan Kürtçe isim, diğeri de resmi kayıtlara geçen isimdir. Son yıllarda bu fiili 'yasak' kısmen kalktığı için Kürtler çocuklarına Kürtçe isim verebilmektedirler. Ancak Türkiye'de kullanılan Latin alfabesinde Kürtçe birçok sesin karşılığı olmadığı için ismi Kürtçe olan çocuklar özellikle okullarda büyük sıkıntılar yaşamakta, çoğu zaman ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Kürt olmayan öğretmenleri onlara farklı isimler vermeye yeltenmektedirler.

Grafik 4: Katılımcıların yakından tanıdığı çocukların kaç Kürtçe biliyor ve konuşabiliyor?

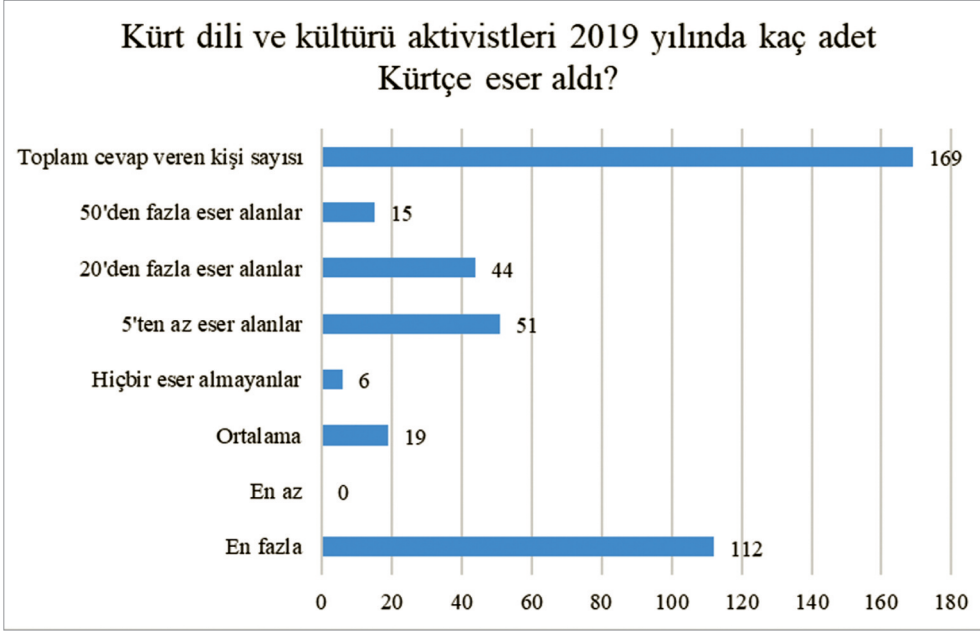
Anket katılımcıları toplamda 1809 çocuk ismi yazmışlar ancak bunlardan bazılarının hangi dili bildiklerini ve konuştuklarını belirtmemişlerdir. Genel olarak 1751 çocuğun hangi dili bildiklerini ve konuştukları belirtilmiştir. Bu çocukların %67'si (1166 çocuk) Kürtçe biliyor ve konuşuyorlar; %33'ü (585 çocuk) ise Kürtçe bilmiyor ve konuşmuyorlar. Tabii şunu özellikle belirtmek gerekir ki Kürtçe eğitimi çok sınırlı bazı yerlerde yapıldığı için ve genelde büyüklere hitap ettiği için Kürtçe bilen ve konuşan çoğu çocuk Kürtçe okuyup yazamamaktadır. Son yıllarda uygulamaya giren seçmeli Kürtçe dersinin toplumdaki yansıması ise halen gözle görülür bir durumda değildir. Bu sonuç Kürt çocuklarının durumunu tümüyle yansıtmamaktadır. Özellikle Türkiye'nin batısında yaşayan Kürtler göz önünde bulundurulursa, gündelik hayatta yapılan basit gözlemlerle bile Kürtçe bilen ve konuşan Kürt çocuklarının oranı bu verilerle kıyaslandığında çok düşüktür. Kürt dili ve kültürü aktivist ve gayretkeşlerinde atalarının dillerini ve kültürlerini çocuklarına, yeni nesillere öğretme konusunda gözle görülür bir çaba vardır. Her ne kadar Kürtçe konuşanlara yönelik saldırılar, negatif ayrımcılıklar, fişleme, vb. durumlar her geçen gün görülse de, bu çaba çocuklar üzerinde de büyük bir etki yaratmıştır. Bununla birlikte, halen Kürt dili ve kültürü aktivist ve gayretkeşlerin çocuklarının (veya yakından tanıdıkları çocuklar) üçte biri kendi etnik dillerini bilmemekte ve konuşmamaktadır.

Grafik 5: Katılımcıların yakından tanıdığı ve isimleri Kürtçe olan çocukların kaç Kürtçe biliyor ve konuşabiliyor?

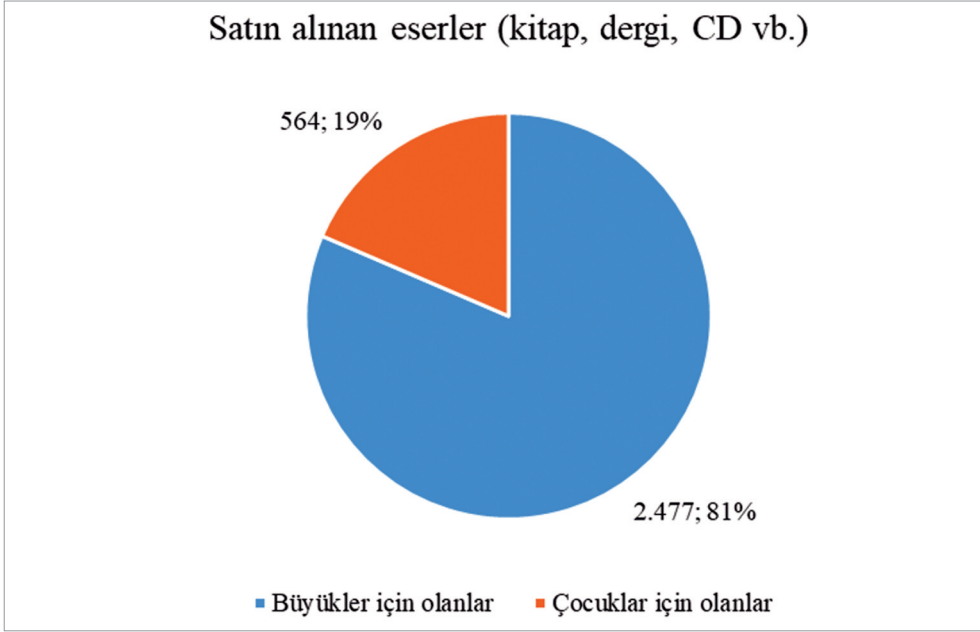
Her ne kadar anket katılımcıları isimleri Kürtçe olan 1431 çocuğun adını yazmışlarsa da, sadece 1034 çocuğun hangi dili bildikleri ve konuştukları bilgisini vermişlerdir. İsimleri Kürtçe olan bu 1034 çocuktan 741'i (%72) Kürtçe bilip konuşmaktadır; 293'ü (%28) ise hiç Kürtçe bilmemektedir. Bu veriler ışığında şunu söyleyebiliriz ki Kürt toplumunda ismi Kürtçe olup Kürtçe bilmeyen bir nesil büyümektedir. Etnik ve kimliksel bilinçlenme anlamındaki bir zindeliğin, dilsel anlamda bir zindeliği beraberinde getirmediğini gözlemleyebiliriz. Günümüzde Kürtler arasında Kürtleri Türk, Arap ve Farslardan ayrı bir etnik/ulusal grup olarak gören anlayış her geçen gün biraz daha güçlenmektedir. Ancak bu durum aynı oranda Kürt dili ve kültürünü korumaya yönelik bilinçlenmeye dönmekte ve dil ve kültürün içinde bulunduğu tehlikeyi azaltmamaktadır.

**Grafik 6: Kürt dili ve kültürü aktivistleri
2019 yılında kaç Kürtçe eser (kitap, dergi, CD ve vb.) almışlar?**

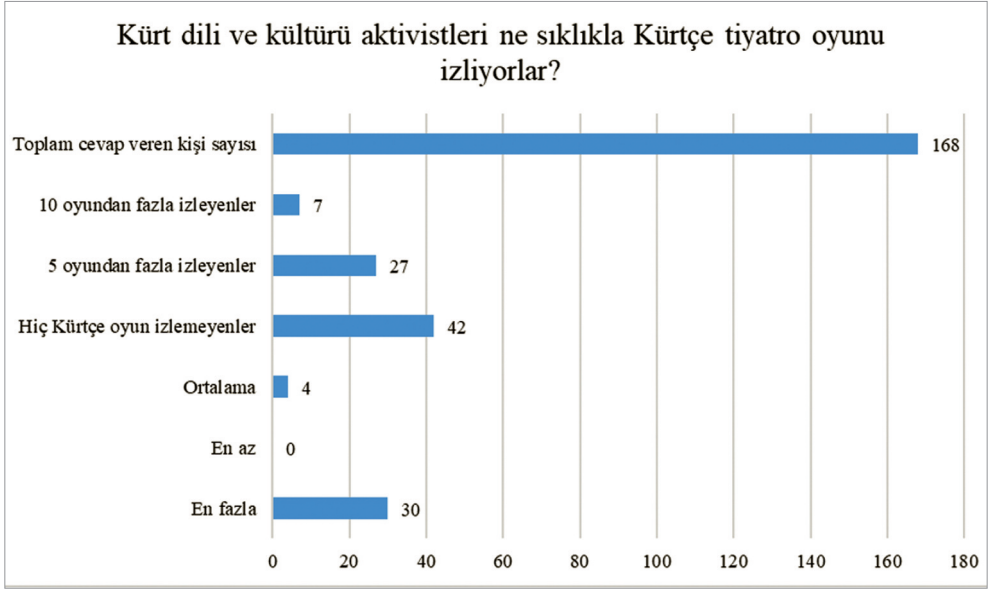
187 anket katılımcısından 169'u bu soruya cevap vermiştir. 169 katılımcıdan 6'sı 2019 yılı içerisinde hiçbir Kürtçe eser (kitap, dergi, CD, vs) satın almamıştır; 51 kişi 5 eserden daha az satın almış; 44 kişi 20 ile 50 eser arasında satın almıştır; 15 kişi 50 eserden daha fazla eser satın almıştır ve 53 kişi ise 5 ile 20 arasında Kürtçe eser satın almıştır. Katılımcılar arasında 2019 yılında en fazla Kürtçe eser satın alan kişi 112 eser satın almıştır. 2019 yılında anket katılımcıları tarafından satın alınan eserler katılımcılara bölündüğünde ortaya çıkan sonuç 19'dur; kişi başına ortalama 19 eser satın almıştır. Anadilinde yaygın bir eğitim olmadığı için ve ekonomik anlamda Kürtçenin bir 'piyasası' olmadığı için yayımlanan Kürtçe eserler aslında toplumun ihtiyaç duyduğundan çok daha azdır. Ancak Kürtçe konuşmanın, şarkı dinlemenin, kitap bulundurmanın, sanat yapmanın her geçen gün hedef alındığı bir yerde, her yıl onlarca Kürtçe kitabın yasaklandığı ve Kürtçe eğitim veren onlarca sivil toplum örgütünün kapatıldığı bir yerde, yasakların ve baskıların her geçen gün arttığı bir yerde kitap alma/okuma oranının düşmesi oldukça olasıdır.

Grafik 7: Kürt dili ve kültürü aktivistlerinin 2019 yılında aldığı Kürtçe eserlerin (kitap, dergi, CD ve vb.) kaçını çocuklar için almışlar?

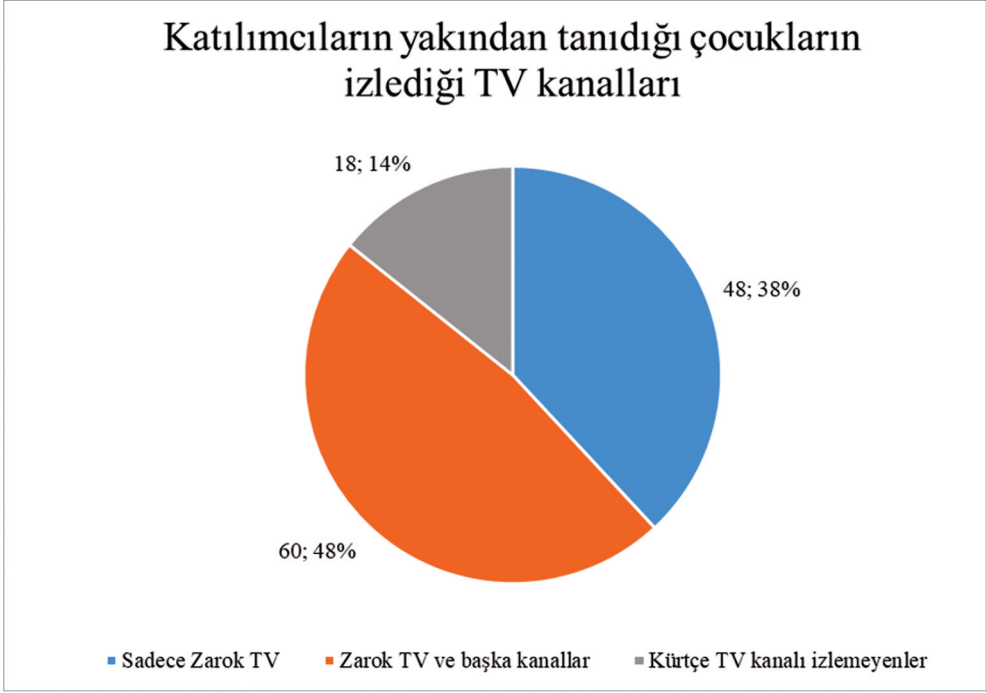
Bu sorulara cevap veren anket katılımcıları 2019 yılı içerisinde toplam 3041 Kürtçe eser (kitap, dergi, CD, vb.) satın aldıklarını beyan etmişlerdir. Bu eserlerin %19'u (564 adet) çocuklar içindir ve %81'i (2477 adet) de büyükler içindir. Bütün dünyada olduğu gibi, Kürtler arasında da okuma oranı her geçen gün azalmaktadır. Anket katılımcıları dil ve kültür aktivistleri olmakla beraber, dil ve kültür hassasiyetleri açısından toplumun çok ilerisinde olmalarına rağmen, genel olarak okuma oranı çok düşüktür ve özellikle çocuklar için alınan eserlerin oranı çok düşüktür. Yine genel olarak çocukları okumaya, özellikle de Kürtçe okumaya teşvikleri açısından ortaya çıkan tablo vahimdir. Dil üzerinde yapılan araştırmalar ve ortaya çıkan tecrübeler göstermiştir ki bir dilin korunup gelişmesi ancak ve ancak yeni nesillere aktarımla gerçekleşebilir. Bir dil yeni kuşaklara aktarılabilirse, bu o dilin tehlikede olmadığını gösterir. Ancak yeni kuşaklar etnik dillerini öğrenemezlerse, bu o dilin ölüm döşeginde olduğunu, yok olmakla yüz yüze olduğunu göstermektedir.

Grafik 8: Kürt dili ve kültürü aktivistleri 2019 yılında kaç Kürtçe tiyatro oyunu izlemişler?

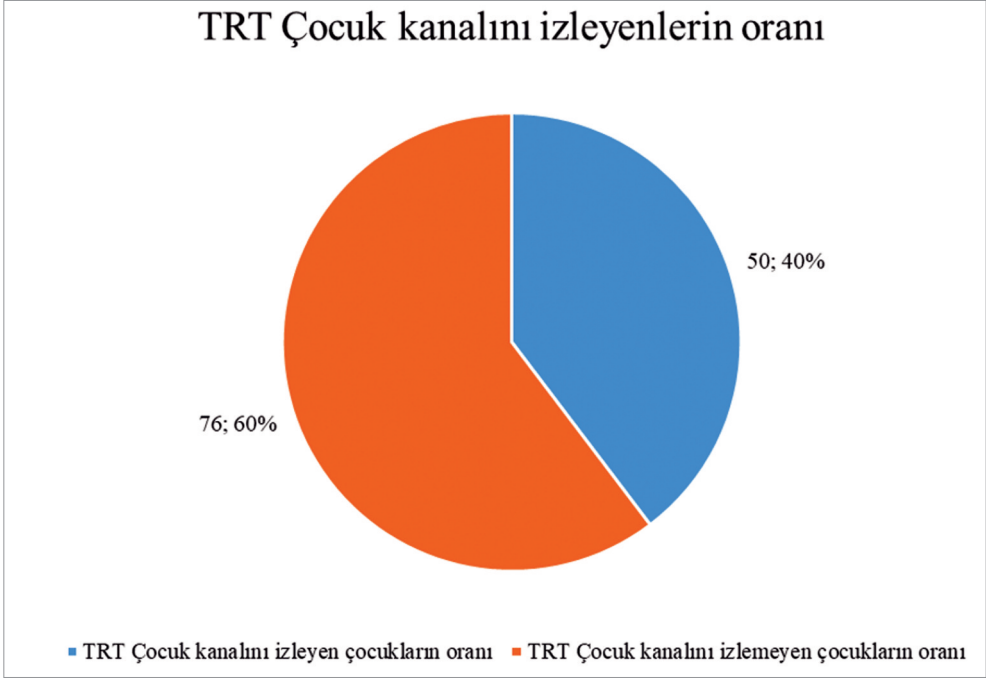
187 anket katılımcısından 168'i bu soruyu yanıtlamış. 168 kişiden 42'si 2019 yılı içerisinde hiç Kürtçe tiyatro oyunu izlememiş; 7'si 10 oyundan fazla izlemiş; 27'si 5 ile 10 oyun arasında izlemiş; 92'si ise 5'ten daha az Kürtçe tiyatro oyunu izlemiş. Anket katılımcılarının içerisinde, 2019 yılında en fazla Kürtçe tiyatro oyunu izleyen kişi 30 oyun izlemiş. 2019 yılında izlenen Kürtçe tiyatro oyunu sayısını anket katılımcılarına bölersek, kişi başı 4 Kürtçe tiyatro oyunu izlemiştir diyebiliriz.

Grafik 9: Kürt dili ve kültürü aktivistlerinin yakından tanıdığı çocuklar hangi çocuk TV kanallarını izliyorlar?

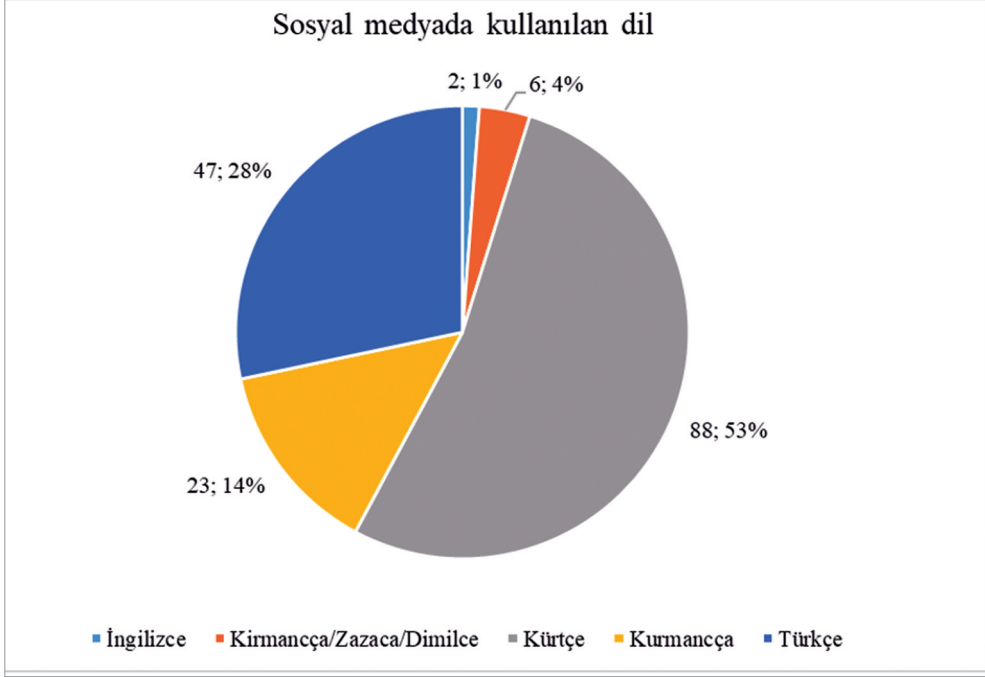
Kürt dili ve kültürü aktivistlerinden yakından tanıdıkları çocukların hangi çocuk TV kanallarını izledikleri sorulmuş. 187 katılımcınının 126'sı bu soruyu yanıtlamış. Yakından tanıdıkları çocukların sadece Zarok TV izlediğini belirtenlerin oranı %38'dir (48 kişi); Zarok TV'nin yanı sıra yakından tanıdıkları çocukların başka çocuk TV kanallarını da izlediklerini beyan edenlerin oranı %48'dir (60 kişi); yakından tanıdıkları çocukların hiç Kürtçe çocuk TV kanalı izlemediğini beyan edenlerin oranı ise %14'tür (18 kişi).

Grafik 10: Kürt dili ve kültürü aktivistlerinin yakından tanıdığı çocukların kaç TRT Çocuk'u izliyor?

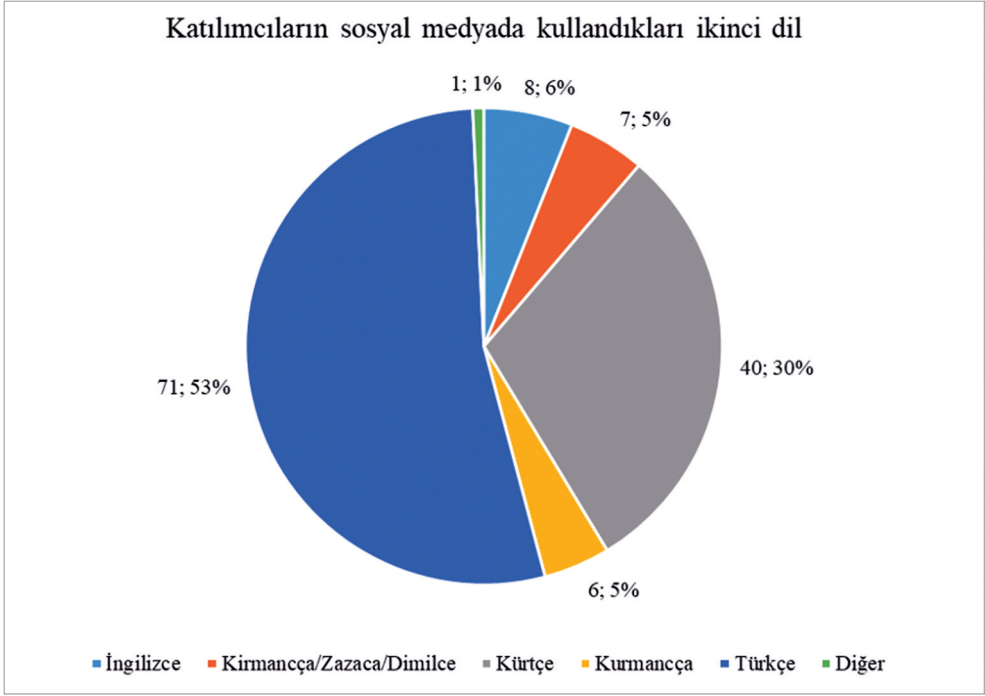
Bu soruyu yanıtlayan 126 katılımcının 76'sı (%60) yakından tanıdıkları çocukların TRT Çocuk TV kanalını izlemediklerini beyan etmişler, 50'si (%40) ise yakından tanıdıkları çocukların bu kanalı izlediklerini beyan etmişler. Grafik 9 ve Grafik 10 birlikte incelenip katılımcıların vermiş oldukları cevaplar değerlendirildiğinde, Kürtçe TV kanalları dışında başka TV kanallarını izlemeyen yakından tanıdıkları çocuklar çıkarıldığında, bu çocukların dışında kalan 78 çocuğun 76'sının TRT Çocuk TV kanalını izlediklerini gözlemleyebiliriz. Buradan da şu sonuca varabiliriz ki TRT Çocuk TV kanalı Kürt dili ve kültürünü koruyup geliştirmeyi kendisine dert edinen gayretkeş aktivistlerin yakından tanıdığı çocukların hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu durum Kürtçenin korunup geliştirilmesi ve çocukların kendi dillerinde sosyalleşmesi kapsamında bütün çalışmalarda ve planlamalarda göz önünde bulundurulmalıdır. TRT Çocuk TV kanalının çok dilli bir yayın yapması da Kürtçenin korunup geliştirilmesi kapsamında talep edilebilir.

Grafik 11: Katılımcıların sosyal medyada kullandıkları birinci dil hangisi?

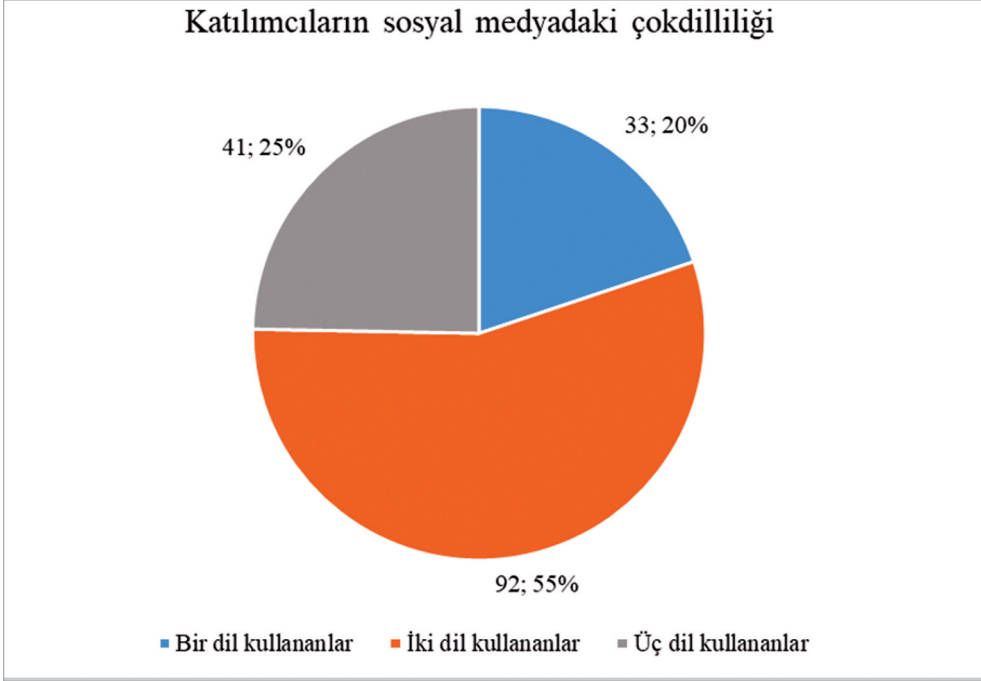
187 anket katılımcısının 166'sı bu soruyu yanıtlamıştır. Açık uçlu olan bu soruya cevap verenlerin 88'i (%53) sosyal medyada kullandıkları birinci dilin Kürtçe olduğunu; 23'ü (%14) Kürtçenin Kurmancî lehçesi olduğunu; 47'si (%28) Türkçe olduğunu; 6'sı (%4) Kürtçenin Kirmanckî lehçesi olduğunu; 2'si (%1) ise İngilizce olduğunu belirtmiştir. Kurmancî ve Kirmanckî lehçelerini yazanları da Kürtçe diyenlere dahil edersek, sosyal medyada Kürtçeyi birinci dil olarak kullananların oranı %71'dir (117 kişi).

Grafik 12: Katılımcıların sosyal medyada kullandıkları ikinci dil hangisi?

187 anket katılımcısının 133'ü bu soruyu yanıtlamıştır. Bunların 71'i (%53) sosyal medyada kullandıkları ikinci dilin Türkçe olduğunu; 40'ı (%30) Kürtçe olduğunu; 8'i (%6) İngilizce olduğunu; 7'si (%5) Kürtçenin Kirmanckî lehçesi; 6'sı (%5) Kürtçenin Kurmancî lehçesi olduğunu; 1'i (%1) ise bunların dışında kalan bir dil olduğunu beyan etmiştir. Kurmancî ve Kirmanckî lehçelerini yazanları da Kürtçe diyenlere dahil edersek, sosyal medyada Kürtçeyi ikinci dil olarak kullananların oranı %40'tır (53 kişi).

Grafik 13: Katılımcıların sosyal medyada kullandıkları dil sayısı

187 anket katılımcısından 166'sı bu soruyu cevaplamış. 92 kişi (%55) sosyal medyada iki dil kullandıklarını beyan etmişler; 41 kişi (%25) sosyal medyada tek dil kullandıklarını beyan etmişler; 33 kişi (%20) ise sosyal medyada üç ve daha fazla dil kullandıklarını beyan etmişler.

11, 12 ve 13. grafikler birlikte değerlendirildiğinde, Kürt dili ve kültürü konusunda hassas olan bu gayretkeş topluluğunun büyük bir bölümü (%80) sosyal medyada çokdilliliği tercih etmektedir. Her ne kadar büyük oranda Kürtçeyi kullanıyor olsalar da, Türkçe kullanım oranı da önemli bir yere sahiptir. Ancak Kürtçe ve Türkçe dışında diller kullanan aktivistlerin oranı bir hayli düşüktür. Örneğin, sosyal medyada İngilizce kullananların oranı sadece %6'dır. Buradan da anlaşılacağı üzere Kürt dili ve kültürü aktivistlerinin diğer dil ve kültürlerle teması ve etkileşimi oldukça azdır, Kürt ve Türklerle sınırlıdır.

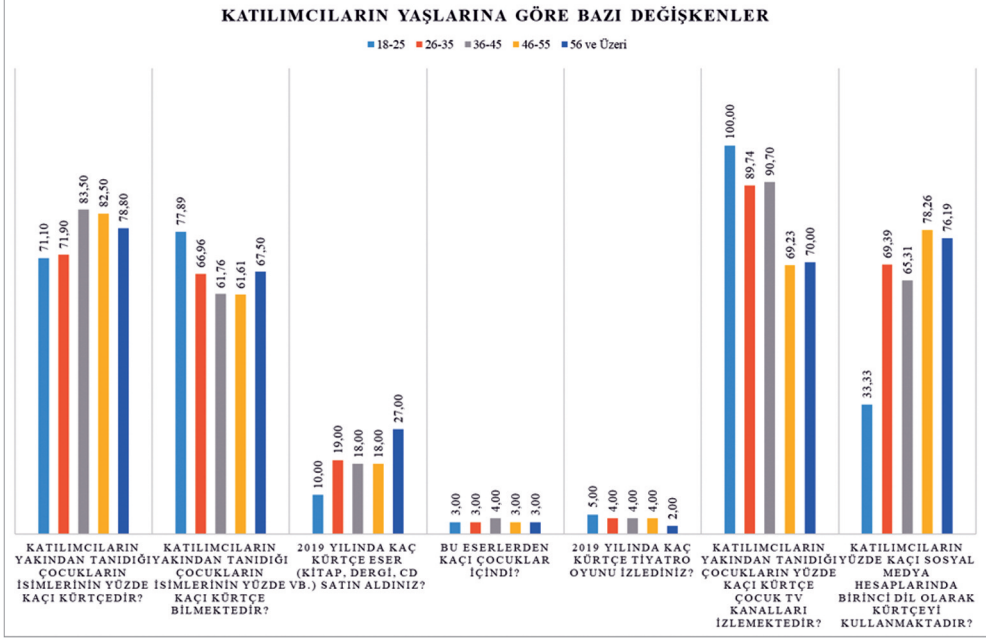
2. Karşılaştırmalı Analizler

Tablo 1: Katılımcıların yaşlarına göre karşılaştırmalı analizler

	Katılımcıların Yaşı				
	18-25	26-35	36-45	46-55	56-(+)
Katılımcıların yakından tanıdığı çocukların isimlerinin yüzde kaçını Kürtçe?	71,10	71,90	83,50	82,50	78,80
Katılımcıların yakından tanıdığı çocukların yüzde kaçını Kürtçe biliyor ve konuşabiliyor?	77,89	66,96	61,76	61,61	67,50
2019 yılında kaç Kürtçe eser (kitap, dergi, CD ve vb.) satın alınmış?	10,00	19,00	18,00	18,00	27,00
Satın alınan eserlerden kaçını çocuklar için?	3,00	3,00	4,00	3,00	3,00
2019 yılında kaç Kürtçe tiyatro oyunu izlenmiş?	5,00	4,00	4,00	4,00	2,00
Katılımcıların yakından tanıdığı çocukların yüzde kaçını Kürtçe çocuk TV kanallarını izliyor?	100,00	89,74	90,70	69,23	70,00
Anket katılımcılarının yüzde kaçını sosyal medyada en çok Kürtçeyi kullanmaktadır?	33,33	69,39	65,31	78,26	76,19

Tablo 1 ve Grafik 14 için birçok şey söylenebilir ancak öncelikli olarak insanın ilgisini çeken şudur: Yaş ilerledikçe Kürt dili ve kültürüne olan ilgi ve bilinçlenme artıyor. Ancak akıp giden olağan günlük hayatta yaş azaldıkça Kürt dili ve kültürünün kullanım oranı artıyor. Daha açık, net söylemek ve örneklendirmek gerekirse; çocuklara verilen isimler ve alınan, okunan Kürtçe eserler oranında ve katılımcıların yaşları arasında doğru bir orantı vardır, yaş arttıkça bu iki konuda oran artıyor. Ancak tiyatroya gitme (kültürel faaliyetlerde), çocuklar için Kürtçe eserler almakta ve çocukların Kürtçe çocuk TV kanallarını izlemesini sağlamadaki oran yaş azaldıkça artmaktadır, bu konularda ters orantı vardır. Aynı zamanda bu grafiğe bakıp şu sonuca da varabiliriz: Her ne kadar Kürt dili ve kültürünü sahiplenme, koruma ve geliştirme bilinci genç nüfusta artsa da, kendilerine en yakın olan kişilerle olan paylaşımlarının dışında kalan hayatlarında; dar çevreleriyle olan ilişkilerinde ve özel hayatlarının dışındaki hayatlarında; herkesin hayatının dahil olduğu hayatlarında; kendi dünyası ile herkesin dünyasının iç içe geçtiği hayatlarında; sosyal medyada, genç nüfus Kürt dilini ve kültürünü bir kenara bırakıp başka dil ve kültürlere yönelmektedir.

Grafik 14: Katılımcıların yaşlarına göre karşılaştırmalı analizler

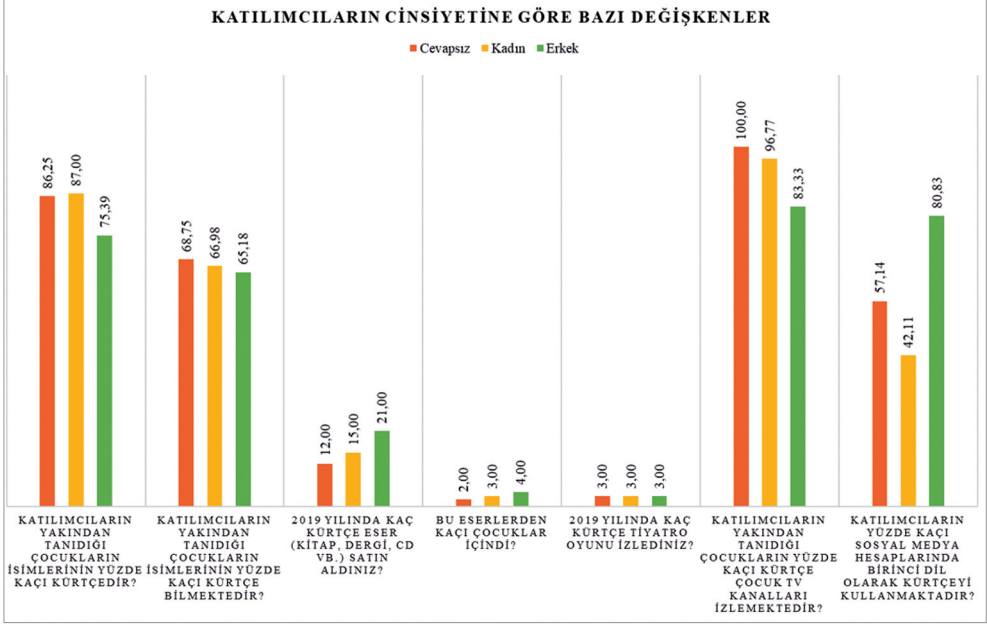

Tablo 2: Katılımcıların cinsiyetlerine göre karşılaştırmalı analizler

	Katılımcıların Cinsiyetleri		
	Yanıtsız	Kadın	Erkek
Katılımcıların yakından tanıdığı çocukların isimlerinin yüzde kaç Kürtçe?	86,25	87,00	75,39
Katılımcıların yakından tanıdığı çocukların yüzde kaç Kürtçe biliyor ve konuşabiliyor?	68,75	66,98	65,18
2019 yılında kaç Kürtçe eser (kitap, dergi, CD ve vb.) satın alınmış?	12,00	15,00	21,00
Satın alınan eserlerden kaç çocuklar için?	2,00	3,00	4,00
2019 yılında kaç Kürtçe tiyatro oyunu izlenmiş?	3,00	3,00	3,00
Katılımcıların yakından tanıdığı çocukların yüzde kaç Kürtçe çocuk TV kanallarını izliyor?	100,00	96,77	83,33
Anket katılımcılarının yüzde kaç sosyal medyada en çok Kürtçeyi kullanmaktadır?	57,14	42,11	80,83

Cinsiyet açısından katılımcıların bazı cevaplarına bakılırsa (Tablo 2 ve Grafik 15) ve Kürt dili ve kültürüne olan ilgi bakımından genel bir kanıya sahip olmak istenirse, Kürt dili ve kültürünü koruyup geliştirme bilinci açısından kadınlar ve erkekler arasında gözle görülür bir fark olmamasına rağmen, birçok konuda kadınların erkeklerden önde olduğu gözlemlenecektir. Ancak Kürtçenin sosyal medyada kullanımı ve Kürtçe dergi, kitap, CD gibi eserlerin alımı konusunda kadınlar ve erkekler arasında büyük fark vardır. Aynı zamanda çocuklar için alınan Kürtçe eserlerin oranında benzerlik vardır ki hem kadınların hem de erkeklerin aldığı her beş eserden biri çocuklar içindir.

Grafik 15: Katılımcıların cinsiyetlerine göre karşılaştırmalı analizler

3. Genel Analizler

1. Bu anket çalışması kendi alanlarında uzman ve aktivist olan Kürt dili ve kültürü gayretkeşleriyle yapılmıştır ve bütün toplumu temsil etmez. Kürt dili ve kültürünü koruma ve geliştirme açısından toplumun ilerisindedirler. Ancak, ortaya çıkan sonuçlara bakıldığı zaman, Kürt dili ve kültürünün içerisinde bulunduğu tehlike gün gibi ortadadır. Kürtçenin kullanımı ve Kürt kültürüne olan ilgi giderek azalmaktadır.

2. Her ne kadar dil ve kültürün korunması için kadına daha büyük bir rol biçilse de, Kürt dili ve kültürü için yapılan genel çalışmalardaki kadın sayısı (%23,5) erkek sayısına (%72,2) göre çok azdır.

3. Kürt nüfusunun büyük bir bölümünün gençlerden oluştuğu düşünüldüğünde Kürt dili ve kültürü çalışmalarında gençlerin oranı çok azdır. Dilini ve kültürünü koruma bilinci, kendini tanıma, bilme ve sevme geç bir yaşta başlamaktadır. Özellikle 25 yaşından sonra, bir başka deyişle üniversite bittikten sonra “kabullenme” ve “öze dönüş” gerçekleşmektedir ki bu da “özden kopuş/kendinden uzaklaşma”nın var olduğunun, asimilasyonun gerçekleştiğinin kati bir göstergesidir. Tam da bu yüzden dil ve kültürle ilgili çalışmaların ve bu çalışmalara olan ilginin Kürt toplumunun içinde daha küçük yaşlarda yayılması için özel planlamalar yapılmalıdır. Dil ve kültürün öneminin kavranması için çocuk ve gençlerin dikkatini cezbetmek, yüzlerini bu alanlara çevirmek gerekmektedir.

4. Kürt dili ve kültürünü koruyup geliştirme bilinci artmasına rağmen, yeni nesiller tarafından günlük olağan hayatta kullanımları ve uygulamalarında azalma vardır. Bu durum Kürt dili ve kültürü için büyük bir risktir. Diğer ulus ve devletlerin tecrübelerinin de bize gösterdiği gibi, baskı altına alınan dil ve kültürlerin korunup gelişmesi için yeni nesillere aktarımları hayati önem arz etmektedir.

5. Her ne kadar anket katılımcılarının tümü dil ve kültür aktivisti olsalar ve bu alanlarda güçlü ideolojik fikirlere sahip olsalar da, Kürtçe okuma ve tiyatro gibi sanatsal aktivitelere katılma oranı çok düşüktür.

6. 2019 yılında alınan kitap, dergi, CD gibi Kürtçe eserlerin sadece %19’u çocuklar içindir. Bu durum gösteriyor ki çocukluk yılları boyunca binlerce asimilasyon değirmeninde öğütülen Kürt çocuklarının dil ve kültürlerini koruyup geliştirmesi her geçen gün biraz daha zorlaşmaktadır.

7. Kürt çocuklarının sayısı milyonlarla ifade edilmesine rağmen; Kürtlerin dil ve kültürlerini koruma bilinci ve isteği her geçen gün önemli oranda artmasına rağmen; bütün çalışma alanlarında çocuklara hitap edecek TV kanal-

larının önemi vurgulanmasına rağmen, Kürt çocukları var olan bir tek Kürtçe çocuk kanalına mahkumdurlar. Ve bir tarafta tek bir TV kanalı varken, diğer tarafta egemen dillerde yayın yapan yüzlerce farklı TV kanalı bulunmaktadır.

8. Kürtçe TV kanallarını izlemeyen Kürt çocuklarının %76'sı devletin çocuklar için yayın yapan resmi yayın organı TRT Çocuk'u izlemektedirler. TRT Çocuk'ta her yönüyle tekçilik var ve Kürt dili ve kültürüne ait hiçbir şey bulunmamaktadır. Kürt çocuklarının önemli oranda bu TV kanalını izledikleri gerçeği göz önünde bulundurularak devletten bu durum ile ilgili adım atması konusunda talepte bulunulmalıdır. TRT Çocuk hem içerik açısından çok renkli ve çok sesli olmalıdır hem de çok dilli olmalıdır.

9. Anket katılımcılarının %71'i sosyal medyada Kürtçeyi birinci dil olarak kullanmalarına rağmen, yaş azaldıkça, özellikle gençler arasında bu oran düşmektedir ve bu da çok önemli bir tehlikedir. Çünkü sosyal medya çoğunlukla genç nüfus tarafından kullanılmaktadır. Aynı zamanda anket katılımcılarının %55'i sosyal medyada iki dil kullandıklarını beyan etmişler ve yine kullanılan ikinci dil önemli ölçüde Türkçedir. Bu da göstermektedir ki Kürt dili ve kültürünü umursayan gayretkeşler topluluğunun kendisi de ağırlıklı olarak iki dilli bir hayat sürmektedir. Ancak bu iki dillilik durumu stabil değildir ve tek dillileşip Türkçeye kayan bir eksen gözlemlenmektedir.

Sonuç

Yapılan bu anket çalışması toplumun özel ve küçük bir kesimiyle ve sorulan sorular az ve açık uçlu olmalarına rağmen, bu anketten birçok önemli sonuç sağlanabilir. Her bir soru beraberinde bambaşka sorular doğurmakta ve her cevap başka spesifik cevapların sorgulanmasına vesile olmaktadır. Ancak en önemli sonuç şu ki; var olan durumun netleşmesi, Kürt toplumunun gerçek resminin anlaşılıp aktarılabilmesi, dil ve kültür alanlarında yapılacak çalışmaların temel ihtiyaçlara göre yapılması, minimum çaba ile maksimum faydanın sağlanabilmesi için çokça bu gibi anket ve çalışmalara ihtiyaç var. Çünkü halihazırda var olan dil ve kültürperverlerin gücü Kürt dili ve kültürünü korumak için yeterli değil.

Bütün ev ve odalara, bütün düşünce ve fikirlere, bütün zihin ve hücrelere yerleştirilen acı ve asimilasyon değirmenlerine karşı dar ve karanlık mevizelerde direnmek çok zor ve zahmetli. Var olan direniş de çok derli toplu değil, el yordamıyla, kervan yolda düzülür mantığıyla, plansız ve programsız bir şekilde yapılmakta. Düzensiz ve plansız olduklarından, büyük cefa ve fedakarlıklarla yapılan çalışmalar da çoğu zaman amacına ulaşmamakta ve tarihin tozlu sayfaları arasında yok olup gitmekte.

Yapılacak çalışmaların düzenli ve düzeyli olması için kısa ve uzun vadeli planlamaların yapılması gerekli. Bu planlamaların yapılması için durumun bilinmesi, durumun bilinmesi için ise farklı alanlarda spesifik anketlerin yapılması ve bu anketler farklı açılardan analiz edildikten sonra, bu analizler ışığında planlamalar ve çalışmalar yapılmalıdır.

Ek: Yapılan Anket Çalışmasının Örneği

DİL VE KÜLTÜR ANKETİ

1- Yaş

18-25 ()

36-45 ()

56 ve üzeri ()

26-35 ()

46-55 ()

2- Cinsiyet

Kadın ()

Erkek ()

3- Yakından tanıdığınız 10 (on) çocuğun adını yazınız.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

4- Bu çocuklardan hangisi/hangileri Kürtçe biliyor ve konuşuyor/lar?

Hiçbiri bilmiyor:.....

1 2 3 4 5

6 7 8 9 10

5- 2019 yılında kaç Kürtçe eser (kitap, dergi, CD, vb) satın aldınız?

.....

6- Aldığınız eserlerin kaç çocuklar içindi?

.....

7- Aldığınız eserlerden kaçını okudunuz/dinlediniz?

.....

8- 2019 yılında kaç tane Kürtçe tiyatro oyunu izlediniz?

.....

9- Yakından tanıdığınız çocuklar hangi çocuk TV kanallarını izliyorlar?

.....

10- Sosyal medyada hangi dilleri kullandığınızı kullanım oranına göre sırasıyla yazınız?

1 2

3 4

11- Aşağıdaki boşluklara bir Kürtçe deyim veya atasözü yazınız.

.....

.....

Web: www.torakurdi.org
E-mail: info@torakurdi.org